

V Ljubljani, 15. julija 1919.

SVOBODA

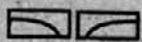
DRUŽINSKI LIST.

VSEBINA:

1. Fran Albrecht: Nevesti. — 2. Ivan Albrecht: Prošnje znamenje. — 3. Filip Uratnik: Temeljni nauki o socializmu. (Konec.) — 4. Ivan Albrecht: Iz cikla „V Korotanu“. — 5. Fran Erjavec: O združništvu. — 6. Fran Albrecht: Mladi Jure. (Dalje.) — 7. Pregled. — 8. Društveni vestnik „Svoboda“. —

Letnik I.

Štev. 7.

Last in založba delavskega izobraževalnega društva „Svoboda“.

Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

„Svoboda“, družinski list, je glasilo delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani.

Izhaja dne 15. vsakega meseca.

Naročnina znaša letno 12 K. Člani društva dobe list brezplačno.

Upravništvo lista je v Ljubljani Šelenburgova ulica št. 6/II, kamor naj se pošilja naročnino. Sprejema se tudi oglase, katerim se določi cena po dogovoru.

Uredništvo lista je: Fr. Albrecht, Ljubljana, Sodna ulica 5/IV, kamor naj se pošiljajo vsi rokopisi.

Navodila podružnicam:

Pristopnina k „Svobodi“ znaša 50 h. Podružnice dobé do 1. februarja posebne pristopne izjave, ki jih mora vsak pristopivši član izpolniti, podružnice pa jih potem s pristopnino vred pri mesečnem obračunu pošljejo v Ljubljano.

Članarina znaša K 1.— 10 h ostane podružnici, 90 h pa je poslati v Ljubljano. Zato pa dobé člani društveni družinski list zastonj.

Članarino naj se pobere vsak mesec obenem z oddajo družinskega lista in sicer za naprej, ker zaostalim ali nerednim članom ne bomo oddajali lista.

Obračun je poslati redno do 15. vsakega meseca tajništvu delavskega izobraževalnega društva „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica št. 6, II. nadstropje.

Denar pa je pošiljati pod naslovom: Konzumno društvo za Ljubljano in okolico (K. Rakovec), Ljubljana, — Sp. Šiška, Kolodvorska ulica 56.

Podružnice naj po možnosti ustanavljajo knjižnice, čitalnice, vrše predavanja, sestanke, izlete itd. Ustanavljajo naj pevske, godbene, dramatične, telovadne in druge odseke. Sploh naj skrbé za izobražbo svojih članov ter goje pošteno, trezno družabno življenje. Društvene prostore naj si poiščejo v zasebnih prostorih, da člani niso primorani posedati v gostilnah ter zapravljati denar. Za vsa pojasnila se je obračati na tajništvo „Svobode“. Želje glede predavanj je sporočiti vsaj 14 dni pred predavanjem.

Tajništvo „Svobode“ opozarja vse podružnice, da je prve in druge številke družinskega lista nekaj več natisnjene. To zato, da lahko vsakemu novo pristopivšemu članu ponudijo tudi prvo in drugo številko, seveda morajo pobrati članarino tudi za januar in februar nazaj. — Obračune za januar in februar rabimo nujno; poslati jih je tedaj **tako** tajništvu.

Redno do 10. vsakega meseca naj pošiljajo podružnice kratka poročila o svojih priredbah in o svojem društvenem delovanju tajništvu „Svobode“ v Ljubljani, Šelenburgova ulica 6/II.

Odgovorni urednik Fran Albrecht.

FRAN ALBRECHT:

Nevesti.

I.

Ob tisti uri, ko sem najbolj sam
in zapuščen kot vrabec sredi ceste,
od mraza trepečoč — jaz vem in znam,
kako so dobre Tvoje roke zveste.

Kako je zame topel, mil Tvoj nram,
ki tiho v njem cvete telo neveste
in diše váme nežni čar omam
in požlahtni vse moje sli zločeste.

Kako si lepa Ti, upijanjajoča,
ko drug noben ne vidi Te od mene,
opojne, bajne rože razcvetene.

Kakor skrivnost, v dnu duše sladko žgoča.
kot pesem, ki je nikdar ne zapojem,
globoko, sveto si Ti v srcu mojem.

II.

Ob tisti uri, ko sem sred ljudi
neljubljen, nepoznan, od vseh izdan,
poražen v srcu, v duši razkljuvan,
Te merim včasih z nemimi očmi,

vprašujem z ustnami molčečimi,
kakor berač, zavržen in bolan,
ki prosi le njegova nema dlan ...
V ponosnem srcu pa mu prošnji ni!

Kot tisti, ki ga žeja po omami,
ker je nesrečen, pozabljen je pije,
je misel nate meni najbolj vroča,

ko čutim Te — edino med ženami —
in molk moj k Tebi toži, prosi, vpije:
Dobrotna! Čudežna! Osrečujoča!

Prošnje znamenje.

Ko se je omožila, je imela Petričeva Katra komaj sedemnajst let, ko pa je povila prvo dete, Anico, še ni prekoračila osemnajstega. Bila je ponosna in srečna in ni občutila težave pri nobenem delu.

»Pa tako mlada si šla v jarem,« jo je mestoma pomilovala družica, ki je bila bolj vajena računanja pri svojem početju.

Katra se je smejala in je lahno skomignila z rameni. Nesla je možu kosilo v tovarno in ni imela časa za postajanje. V naglici je odvrnila mimogrede:

»Hiti za menoj, če nisi vela!«

Znanka je obmolknila v osupljenosti, Katra pa je veselo šla svojo pot. V mislih si je razdeljevala spotoma čas in delo, zaslužek in prihranke, je delala načrt zase in je odrejala priboljške za moža. Preustrojila je gospodinjstvo in prenavljala gospodarstvo v nadi, da spomladi prezidata z možem bajto in popravita eno in drugo. Če pojde prav, kupita na jesen kravo mesto kože in Anica že ne bo več vedela, kaj je hudo na svetu.

Tako je sanjala Katra uro za uro in dan za dnem, vedna priča dela in vere, ki ne omahuje niti za trenotek. Sredi sanj, ko je bilo življenje najlepše, pa je odšel mož po svetu.

»Ne hodi,« je prosila Katra in je čutila, da jo duši v grlu. Objela ga je z obema rokama in je drhtela v neznanem strahu.

»Saj gredo tudi drugi,« se je branil Petrič.

»Pa tebi ni treba.«

»Babje marnje,« je vztrajal mož pri svojem in je odšel.

Katra je jokala. Ločitev je prišla tako nenadoma, da reva niti ni utegnila razmisliti te reči. Nikoli ni pričakovala podobnega, ker si je slikala življenje vedno čisto drugače. Kakor dvoje čebel bi morala živeti z možem, dvoje teles z eno samo mislijo, z eno srečo in nesrečo. Tako si je bila naslikala svojo bodočnost in takšno je tudi hotela imeti. Hotela je z vso odločnostjo mladega bitja, čeprav je stopila volja jasno v zavest šele s tistim trenutkom, ko je mož odšel. Pogrešala je tihe, pristrčne tovarišije; zato se je v osamljenosti tem iskreneje oklenila otroka. Povsod je jemala s seboj svojo edinko in vse ji je povedala in potožila, čeprav je bilo dete še v taki nežni starosti, da je komaj zamoglo brbljati posamezne zloge.

Petrič je blodil okrog in je pozabil na ženo in na dom.

»Preobjedel se je sreče,« so rekli ljudje in so pridno prinašali zapuščeni ženi potrebne in nepotrebne vesti iz življenja ubeglega moža. Z drugo živi, pijančuje in se vlači okrog, da je že ves izžet in star kakor dob, kadar se naseli prst mesto stržena vanj.

Govorice so krožile zlasti med ženskami, ki niso mogle odpustiti Katri te nezagrešene krivde, da je sanjala nekaj malega o nekaljeni sreči.

Osamljenka je jokala mrsikako noč, jokala s tako vztrajnostjo, da ji je šele jutro posušilo skeleče solze. Čez dan pa je bila ponosna. Niti z besedo ni izdala svoje notranjosti. Kdorkoli je prežal okrog nje, ni mogel dognati drugega kot edino dejstvo, da je izginil smeh od nje. Sicer pa je bila kakor preje, čisto ista Katra, vedra, delavna in ponosna. Resnost, ki se je skrivala za njo, je bila marsikomu plot, ki je z ostrimi bodicami branil slehrno bližanje.

»Imam otroka, to mi je dovolj!«

»Kam pa misliš, Katra, tvoja mlada leta?«

»Mlada leta res, toda -- moja!«

»Si še premisliš.«

»Kadar bo začel Macen hoditi!«

»Beži k vragu!«

»Mi ni treba,« je zavrnila žena ponosno. »Kaj ne, Anica, saj imam tebe!«

Z zaničevanjem se je ozrla za usiljivim snubcem, ki jo je hotel zajeti v mrežo malodušnosti. Kadar je pripuščalo ostalo delo, je hitela v Glinje na travnike, kjer so rastle visoki in košati hrasti. Tam je nabirala kozi dobje za zimo in nihče ji ni branil. Kmetje lastniki so poznali njeno zgodbo in so hodili nekam spoštljivo mimo nje, če jim je prišla slučajno pred oči. Le ženske, ki so ž njo vred nabirale kozjega živeža, so imele vedno dovolj opravka ž njo.

»Le potrpi, Katra! Za Obirjem je živel kmet, ki je prestavljal mejnike, Ko je umrl, je zagospodaril sin, ki je prav dobro živel od tega, kar je nagrabil stari. Na sedmino zvečer je sedel za mizo in se je pital z mastno gnatjo in z moštom, ko je nenadoma sedem hudičev na verigah privleklo starega v sobo. Ves je bil v ognju in na vsaki rami je imel skladalnico gorečih mejnikov. Tak je prosil sina, naj vrne ljudem ukradeno zemljo, toda mladi je zarobantil:

— Kar sem podedoval, je moje! Kar pojdite, odkoder ste prišli! Se že privadite počasi tudi temu življenju! —

Oče je jokal in hudiči so ga med grohotom odpeljali nazaj. Tako je, Katra, tako; človek se vsemu privadi.«

»Vsemu — še babjim jezikom,« je priznala s pikro ostroostjo.

Ženske so sikale z jeziki in so migale z bradami, užaljene in razočarane ob taki zakrknjenosti, vendar so še govorile s Petričevo in tudi domov so šle z njo. Počasi je lezla procesija s težkimi butarami, da so se hrbti krivili pod njimi. Noge so se opotekale in spodrencana in zaplentljana krila so se opletala krog suhih beder, ki so bila razpraskana in razbičana, da je tupatam zapolzela kri in je nudila pijačo suhemu prahu, ki je potlej s podvojeno močjo lepil na razpokani koži. Stopale so trdo in niso mnogo govorile pri hoji. Šele pri križu, ki je stal ob poti tam,

kjer so travniki prešli nenadoma v borov gozd, se je oglasila najstarejša med ženami:

»Temu so rekli nekdanj prošnje znamenje, ker je bila tukaj bojda vsaka prošnja uslišana. Zdaj seve ni nič več s takimi rečmi. Hudič se je razpasel po svetu.«

Katra se je zdrznila ob stankinih besedah. Odkar jo je popustil mož, je bila vajena v vsaki besedi slišati zbadljivko na svojo usodo. Prepričana je bila, da tudi izgovorjene besede cikajo nanjo in je skoro nehoti pomislila, česa bi prosila v slučaju, da bi bile prošnje še danes uslišane. Moža... sreče... smrti... nič, prav ničesar ne bi prosila! Življenje je trdo in ima svoje mere in pota. Kar odmeri in kamor krene, je treba za njim...

Občutila je za trenotek led svojih misli in se je nasmehnila v nadi, da mogoče le ni tako. Ko odraste Anica, zasije solnce v hišo. Vse bo pozabljeno in sreča bo razpredena do zadnjega kota v poslopju. Morda se vrne tudi on in vstane od svojih blodenj...

Anica pa ni odrastla nič, ampak je umrla še tisto jesen. Kazalo je že vse tako, da dobi otrok v kratkem prve zobe, pa ni dobil zob, ampak krč in bolezen, ki ga je položila v grob.

Katri se je zdelo tisti čas, da žaluje ves Rož. Vojna je začela divjati tiste dni širom sveta in zapuščeni domovi so pričali o grozi, ki se je naselila med ljudi. Starke in onemogli starci so ždeli po hišah in so vzdihovali za mladino, ki je morala v boj. Ženske in otroci so garali na polju in po gozdovih in so morali prevezeti vsa naporna možka dela na svoje šibke rame. Bolečina je naraščala od dne do dne in se je širila kakor grozna kuga po ozračju.

Katra je sporočila možu nesrečo, toda on se ni odzval. Blodil je po svetu, daleč od doma in od domačije. Žena je čutila ponižanje v njegovem molku in je v onemogli jezi otiskala pesti. Edino stebelce, ki se je v minulih težavnih dneh opirala nanj, je ležalo pod zemljo in ni moglo čuti materinih trpkih vzdihov. Moč je padala, ponos je pojema brez opore, življenje pa je bilo s hujšim bičem nego kdaj popreje in pomanjkanje je začelo trkati od vseh strani. Medtem so se oglašali ljudje, možki krepkih let, ki jih še ni zasedla vojna furija.

»Mlada si še, Katra —«

Žena je stisnila veke, da bi si pogladila skeleče oči. Onemoglost je zbadala po žilah in je klicala na pomoč, vendar se ji je Katra uprla.

»Ali je mladost zlo?«

»Škoda te je.«

»Saj živim!«

»V dveh bi bilo lepše!«

»Mogoče,« je nakazala za trenotek negotovo udanost, a je takoj zopet zastavila pot: »Okusila sem že v dveh in v treh ter poznam vse te reči. Srečno!«

Snubač je skomizgnil z rameni in se je čudil ženski, ki je vživala sloves, da je brez grešne krvi. Katra pa je tavalala okrog in je hodila za živežem in za zaslužkom, dokler ni slučajno obstala pod križem na robu travnikov. Bila je že pomlad in čas veselih doživljanj, a žalost je bila tem večja na svetu. Katra se je domislila besed o prošnjem znamenju in si je zaželela smrti. Od tega dne je prihajala večer za večerom h križu. Počasi je vstajala nada, kakor da raste iz nevidnega, je razprezala veje in je nudila opore slabotnim rokam in ponižani duši tolažbe. Vojna je divjala z besnostjo, ki je naraščala od ure do ure in je že segala po nedoraslih mladičih in po starcih, nagnjenih k grobu. Grabila je na vse strani s strašnimi svojimi kremplji in je sipala bolezni in nesreče na družine. Dojenčkom je že jemala matere in sivim lasem ni več privoščila kosca kruha na zadnje dni. Prekucije so vstajale preko sveta in tisočletni stebri so se rušili v prah pod valovi krvi in novega življenja, ki je klilo izpod nje. Od severa do juga in od jutra na večerno stran je šel silen strah po svetu, ki je zapletel vse živo v svoj pisani metež. Kar je bilo včeraj postava, je danes zašlo med zablode in iz pregreška pričujočega hipa je ustvaril svečano razodetje naslednji dan. Le križ kraj travnikov je ostal trden in Katra je romala večer za večerom tja. Ni je zadržal sneženi ples, ne grom, ne vihar — večer za večerom je ždelo tam in je venomer ponavljala svojo prošnjo:

»Daj mi smrti!«

V pričakovanju te vesoljne rešitve je zadobila izgubljeno moč nazaj in ponos je rastel kakor kvas. Vedela je, da je izgubila vse na svetu in se je dvignila tja, kjer se odpro vrata v grob. Vodnik njen je bil križ, ki ga je ljubila liki živo bitje, polno iskrenega življenja. Krasila ga je s cvetjem in mu je nosila kresnic in lošča, zvončic in pestrih klinčkov, ki vabijo s travnikov lepote žejne oči. Kar jo je spominjalo naglo minule sreče, vse je prinesla razpelu. Spominčic in rdečih krvomočnic, tavžentrož in muckov z močvirja, drobnarij in igračk od pokojne Anice — vse je dala križu v zatrdilo globoke udanosti. Krist je strmel izpod teh naveskov in je obljubljal s polzaprtimi očmi:

— Še danes boš z menoj v raju —

Katra pravzaprav ni vedela, kaj je raj in kakšen naj bi bil, toda beseda božja je zvenela še izza časa nežnih šolskih let v ušesih in je ostala živa v svoji vabljenosti. Vsega oropana žena je čutila krivdo, ki jo je zagrešilo življenje nad njo, in je s pristno silo nebrzdane življenjske sile zahtevala poravnave. Vse mora biti zopet uglajeno in zlo mora obstati v ravnovesju z dobroto. Celo več je treba dobrega in lepega; kajti kdo naj sicer zabriše solze in bolečine, razodete stoterim gluhih nočem?!...

Od dne do dne je segala korenina vere globlje v Katrino življenje, dokler ni naposled zasegla vsega njenega mišljenja in pojmovanja. Bila je živo uverjena, da govori z drugim svetom, ko je šepetala pod križem

svojo tisočero ponavljano prošnjo za smrt. Po cele ure je ždela tako, odtrgana od zemlje in od vsega čutnega življenja, duh sredi trume duhov, ki jih je ustvarila sama. Ko je odhajala, je bil njen obraz bled in oči so žarele v vročičnem sijaju.

V tistih dneh so umirali svetovi in nov red je vstajal na zemlji. Gospodarji, ki so bili okradeni tekom stoletij, so v naglici segali po svoji prvotni lastnini. Ves tihi Rož je bil nenadoma pozorišče krvave igre. Od juga je stopil lastnik in je zahteval svojo zemljo zase, s severa pa se je vil tuji gospod in je mučil in begal preplašeno ljudstvo.

»Nemci gredo,« je planil mestoma krik med ljudi, ki so se skrivali po hišah in so iskali na vseh vetrovih zavetja v nadlogi. Sovraštvo in besna strast sta praznovala svoj neubranjeni praznik. Komaj pa je moglo doseči hšenje svoj višek, je prešinila dolino vest:

»Kranjci gredo! Srbi, Slovenci!«

Tisti, ki so preje bežali, so se vračali, drugi so zopet gledali, kako bi odnesli pete. Zmeda je bila tolikšna, da je le malokdo vedel, komu pravzaprav pripada.

Katra se ni menila za vse to in je z dosledno vztrajnostjo večer za večerom romala h križu. Pokanje, ki je mestoma rezalo tišino od Drave do ljubeljske strani, je bilo zanjo priča, da se bliža čas odrešenja. Kristove oči, že dokaj sprane od dežja in drugih vremenskih nepravil, so obljubljale vedno odločnejše:

— Še danes boš z menoj v raju —

Naslednji dan je zaslišala Katra čudno govorico med ljudmi: Živo bitje je ostavil njen mož, dekletce, ki ne najde usmiljene strehe... V izmučenem možgane je padala vest kakor svetla iskra, ki je za trenotek razžarila temo.

»Moj otrok,« je vzdihnila žena v grozi in je iskala z rokami objetja. Sila, ki je bila osredotočena v misli na smrt, je vzkipevala v plamenu in je z bolešno jakostjo kriknila po življenju. Predno je mogla natančno razmisliti in razbrati svoje hotenje, je planila h križu in se je vrgla na kolena.

»Ne smrti, prijatelj moj božji! Življenja mi daj, ti sladka nebeška tovarišija! Tako sem majhna in revna, tako sem nebogljenka — daj mi življenja! Dete imam, otroka si mi poslal, kajne, da ne ustaviš zdaj moje krvi.

Z vročično naglico se je podvizala Katra od križa naravnost k občinski upravi in je zahtevala pojasnila v svoji zadevi. Gospod župan je imel nasršene obrvi in je jezno gledal izpod čela.

»Zalega nadložna! Ali je bilo treba tega?!«

Katra ni razumela jeze in ne psovanja. Edino želja, da bi čim preje videla otroka, jo je žgala, da je bila žena brez najmanjšega nadiha bojazni.

»Nič nadloga — otrok ni nadloga! Kje ga imate?! Dajte mi ga nazaj! S tem telesom sem ga rodila in s svojo krvjo sem ga pojila — jaz sem mati in zoper to ni postave na svetu; otroka hočem nazaj!«

Župan je nakremžil obraz in gospoda po občinski pisarni se je spogledala v porogljivem smehu. Nekdo je zakrožil s kazalcem po čelu in je pojasnil ostalim, da je Petrič pridobil nekje v svetu črvička, ki se ga branijo vse slavne občinske uprave.

»Vaš mož ima otroka, mož — ste se zmotili, mamka,« je dražil nekdo in je pogledal preko očal po zmedeni ženski. Katra pa je strmela v strastni napetosti in bojazen je zalezla vanjo kakor hladna ost.

»Čemu mi ne daste otroka?«

Občinski sluga in župan sta se pogledala v trenutnem sporazumenju in sta se oba okrenila hkratu proti Petričevki. Kakor iz dalje je čula Katra slugin glas, je sprejemala posamezne besede in vendar ni mogla doumeti celotnega smisla.

»Če bi ženska hotela rediti nebogljence, bi bilo itak prav! Pustolovec je odnesel pete v grob —«

»Kdo,« je razširila Katra oči.

»Vaš mož je umrl, vaš mož! Nepridiprav je stegnil pete, ko je enkrat dopolnil vse svoje budalosti.«

Ta hip je šinilo vse njeno življenje pred zatrašeno Katro. Mladost, tista lepa rožna mladost je hušknila prednjo in je razpletala solnčne žarke po tisočerih poteh, ki so nenadoma ležale odprte in gladke pred njo. Mož! — Samo to edino besedo je razbrala z vsega. Mož in za njim — otrok, Anica, ki čevrlja nerazumljive reči in se poigrava z neokretnimi ročicami kakor drobna majčkена mucka.

Župan je sedel za mizo in je bil zadovoljen v vsej obilosti svojega telesa.

»Če res vzamete otroka,« je modroval vzvišeno — »prihranite občini mnogo stroškov in sitnosti. Poleg tega se vam morda posreči, da poravnate zablode, ki jih je zagrešil Petrič.«

Katra se je začela tresti in se je naslonila na zid. V kotu nad mizo, kjer je paševal občinski sluga, je visel križ, ki je bil črnkast in ves izgubljen v prah in v pajčevino. Kristove oči pa so vendar še strmele skozi povešene trepalnice in so govorile s tiho govorico duhov:

— Še danes boš z menoj v raju —

»Lepo prosim, samo smrti ne! Pri vseh svetih rečeh — samo zdajle še ne smrti,« je drhtela ženska in je v vročični strasti krčila roke. V dalji je tupatam počil strel, mestoma je zapela topovska krogla nad dolino in od časa do časa je zaragljala strojnica.

Občinski sluga je dvignil glavo in je smehljal delil tolažbo:

»Saj ne boste umrli vi, nič se ne bojte! Vaš mož, razumete, vaš mož je umrl, on!«

»On,« se je prihulila vdova in se je začela križati. »Bog se usmili duš v vicah,« je stokala s stisnjenim glasom in si je začela otirati solze.

»Kje pa je otrok?«

»Ali res marate njegovega otroka«, je poizvedoval sluga in ni mogel zatreti pikrega naglasa v besedi.

Ženska je pomislila in je z naporom iskala jasnosti svojim predstavam. Vsi dojmi, ki so zadnje čase izzivali njeno duševnost, so bili nekam medli in tako zabrisani, da jih ni mogla ločiti med seboj. Možev beg, otrokova smrt, križ in vest o zopetnem življenju otrokóvem — te stvari so bile jasno začrtane v mejnikih njenega spomina. Po prvem razmišljanju je doznala še to, da je prosila smrti, ki je zdaj ne sme več želeti, ker živi otrok, njegovo dete! Čemu njegovo — saj je vendar bilo tudi njeno?!

»Ali je res Anica živa,« je vprašala naposled z medlim glasom.

»Kakšna Anica,« se je čudil župan.

»Moja — tista, ki je umrla ono leto,« je pojasnila Katra in je z bulečim pogledom strmela v steno.

Župan se je nasmehnil, sluga je zamahnil z roko, žena pa je zajokala.

»Samo svojega vas prosim, pa še tega mi ne daste.«

»To vendar ni vaš otrok, ampak možev!«

»Kolikor je možev, toliko je moj,« je zavrnila Katra s trudno jezo.

S tem je bilo na mah rešeno zamotano vprašanje in Petričevka je bila srečna. Vrnili so se zlati časi, mladost je vzrastla iz trpljenja in smeh je zopet obkrožal materine ustnice. Zibala je in pela in negovala, s solzami je rosila deklico in je drhtela v vednem strahu zanjo. Na kolenih je klečala pred zibelko in je pozabila za nekaj časa celo na prošnje znamenje. Zamegleli razum je iskal zveze in podobnosti z mrtvo Anico in je razkril vsak hip kaj novega, kar je spominjalo nanjo.

»Ti ubožica moja mala,« je ljubkovala ginjeno — »koliko časa se nisva videli! Pod zemljo so te dejali, da ne bi mogla biti moja, sirotica. Zdaj se le nič več ne boj! Atek te noče, ker si preveč moja, kajne, ti rožica mala?«

Otrok se je odzival po svoje, se je smejal in se je poigraval z novo materjo, dokler ga ni uspavalo enakomerno čebljanje. Katra je strmela v drobní obrazek, ga je križala in poljubljala in se je polagoma domislila križa kraj travnikov. Spomnila se je, kako je večer za večerom prosila smrti in se je zdrznila ob misli, da bi zdaj utegnila biti njena prošnja uslišana. Kri ji je zastajala po žilah in v mrzličnem strahu ni vedela, kam naj bi se obrnila. Nenadoma pa je vzela spečega otroka iz zibelke in se je odpravila na pot. Vsak hip se je ozrla krog sebe in je privila dete tesneje nase.

»Svet je hudoben«, je modrovala zamišljeno — »če nisem previdna, te še vkradejo. Potlej bi morala biti zopet sama. Jaz pa nočem — nočem, razumeš, Anica?!«

Rekla je otroku Anica, ker ni marala sprejeti drugega imena.

Vsenaokrog je vabila visoka pomlad in cvetje je dehtelo s travnikov, vendar ni bilo videti žive duše nikjer, kolikor daleč so nesle oči. Petri-

čevka je prišla do križa in se ni menila za pokanje pušk, ki je pretilo iz dalje. Pokleknila je pod ovenčano razpelo in je dvignila otroka kvišku. S toplo iskrenostjo je zbirala misli za razgovor z nebeško tovarišijo.

»Prošnje znamenje«, je začela počasi in je bila prepričana, da je vse oživelu okoli nje — »ti si mi vrnilo otroka.«

Krist se je zganil in je za spoznanje naklonil glavo. To je videla Katra razločno, ni pa slišala granate, ki je tedaj sršela preko nje, in tudi ni slišala pokanja in krika, ki je naraščal in hrul po dolini.

»Glej, ko sem te prosila smrti, sem bila v zmoti. Vidiš črvička — daj mi življenja!«

Od nekod je siknila svinčenka in je spotoma odbila s križa nekaj velga cvetja, ki se je usulo baš na otroka. Katra je sprejela dobro znamenje in je z blaženim nasmehom izgovarjala besede hvaležnosti.

»Ti nisi tak kakršni so ljudje, ti moja večna tolažba.«

Klečala je v globoki zatopljenosti, pijana od naslade, ki jo je povzročala bolna blodnja njenih misli. Vsa okolica je umrla zanjo in le oči so svetile z razpela v takj luči, da je mogla mati razločno brati v njih milostni ukaz:

— Živi! —

S tem poveljem v srcu se je dvignila in je odšla po travnikih. Krogle so sikale vedno pogostejše in Petričevka je venomer čula iz ozračja božji ukaz:

V najvišji zamaknjenosti pa se je žena nenadoma zgrudila in je obležala na sveži trati. Dete, ki ga je pretresel padec, je zajokalo in je z rokami in nogami iskalo pomoči. . .

Ko je odvihrala bojna vihra, so ljudje našli plakajoče dete in mrtvo Katro. Kri je pobarvala travo in cvetje na njeni levici. Oči je imela izbuljene in uprte baš v smeri proti prošnjemu znamenju, vendar ni znal nihče prebrati obtožbe z osteklenelih zenic.

FILIP URATNIK:

Temeljni nauki o socijalizmu.

(Konec.)

V.

Kam in po kakšni poti?

O socijalizmu bi se dale pisati debele knjige. Mi pa bomo svoja izvajanja že s tem poglavjem zaključili. Ponovili bomo na kratko še enkrat, kar smo v prejšnjih odstavkih povedali. V svojem članku smo polagali posebno važnost baš na to, da podamo čitatelju samo tiste misli, okrog kojih se vsa socijalistična armada zbira. Nismo hoteli pisati knjige o socijalizmu, ampak napisati to, kar je za socijalista tako važno, kakor recimo, za katoliški verouk šest temeljnih resnic.

Dosedanje gospodarsko življenje je urejeno na ta način, da so proizvajalna sredstva v privatni lasti kapitalistov. Kapitalisti določajo, kaj se prideluje in kako se pridelki izmenjujejo. Blago se razdeljuje, proizvaja in izmenjuje tako, kakor zahteva osebna korist kapitalističnega razreda. V sedanjem svetu je stremljenje po čim večjem dobičku tista sila, ki vse gospodarsko življenje urejuje in organizira, a slabo urejuje in organizira. Socijalisti pa pravimo zato, da to ne more in ne sme ostati tako. V naši dobi manj, kot kdaj poprej. Zakaj nikdar prej niso združevali gospodarski stiki takih množic v skupne gospodarske enote, kakor dandanes. Nikdar prej se ni tako težko in globoko čutilo, da sama dobičkaželjnost kapitalističnega razreda ni v stanu zapletenega gospodarskega življenja moderne družbe pravilno urediti.

Zato je treba velikih in močnih organizacij, ki bodo uredile gospodarstvo po drugih načelih. Prvo načelo, po kojem se nam je tukaj ravnati, je to, da je treba vse brezdelne dohodke in vsako rento odpraviti. Kdor živi od rent, živi od tujega dela.

Drugo načelo nam bodi to, da mora urejevati vse medsebojne, tudi vse mednarodne gospodarske stike načelo, da mora živeti vsak od dela. Vsak posameznik in vsaka pokrajina. Kakor daleč segajo gospodarski stiki, tako daleč se mora raztezati skupna organizacija, ki bo nasprotujoče si interese v duhu pravičnosti izravnala.

Na ta način se bo omejilo na eni strani izkoriščanje, na drugi strani pa pride v vse na delitvi dela sloneče moderno gospodarstvo smotrenost in red.

Boj proti izkoriščanju in boj proti gospodarski anarhiji, to ste gesli, okrog kojih se zbirajo socijalistične čete. Ti dve strupeni zelišči rastete, kot smo v teku svojih razprav videli, iz ene in iste korenine: iz pravotne lastnine, tako da je upravičen posamezni lastnik razpolagati z zemljo in njenimi dobrinami, kakor sam hoče. Zato se združuje naš bojni klic, ki se obrača proti dvem koncem koncev tudi v eno samo geslo:

Boj proti privatni lastnini.

Marsikomu se bo zdelo, da je s tem socijalizmu veliko premalo povedanega. Marsikdo bo mnenja, da bi bilo treba natančno povedati, kako bomo ta boj bojevali in dovršili. To bi imelo gotovo svoj pomen. Čitatelju bo gotovo znano, da so se pisale o tem že cele knjige.

A tudi to je potrebno, da se poda v velikih bojih samo v velikih potezah smer in pot. Vojskovodja, ki bi poskusil voditi ogromno moderno armado drugače, bi izgubil bitko. Če bi predpisal še toliko, — vsega ne bi mogel predpisati, kar zahteva razvoj in potek dogodkov od njegovih vojakov. Če pa jim da kratko zvezdo vodnico in če se poskušajo poglobiti ti v smisel te vodilne misli, bodo našli v vsakem metežu pravo pot.

V navedenem bi bili povedali, kam moramo iti, da se bomo približali socialističnemu družabnemu redu. Poleg cilja pa je do gotove mere tudi pot za našo strujo značilna.

Dobro, bo dejal ta ali oni. Tudi jaz sem proti gospodarskemu izkoriščanju in proti anarhiji v gospodarstvu. Hočem pa, da se doseže vse to po legalni poti. Pod besedo legalna pot se razume to, da bi morali to obstoječi zakoni in obstoječa postavodajna oblast priznati in ustvariti.

Kdor govori tako, ta ni socialist. Nam postava in postavodajalčeva želja ni nekaj absolutno svetega. Mi vemo, da je ustvarila postavo sila in da je ustvarila sila tudi ustavno oblast. Socializem je sklenil ustvariti, oprt na silo, svojo postavo. On zbira svoje sile in jih izrablja v boju za svoje končne cilje. Na nje računa, ne na voljo postavodajalca, o kojem ve, da ne bo sam iz sebe nikoli drugačne postave napravil, kakor postave, ki je že tu. To je za socializem bistveno značilna revolucionarna pot.

Pod to besedo pa seveda ne smemo razumeti samo streljanje na ulici in boja na barikadah. Ni samo to revolucija. Vsaka stavka, vsako podobno nasilno vplivanje na postavodajno oblast je del revolucije.

Z revolucionarnimi akti vstvarja socialističen delavec novo postavo. Odposlanci, ki jih pošilja v postavodajne zборе, so le nekaki mirovni delegati, ki poskušajo vstvariti iz tega, kar je delavstvo z revolucionarnimi naporii doseglo, trajno stanje, zakon in postavo, zavedati se moramo, da je tudi to zelo važno. Da pa ni važno v tem smislu, kakor da bi zakonodajalec — pa naj si bo tudi socialist, socialistično družbo vstvarjal. On jo samo ohranjuje. Ustvarja pa jo revolucionarna sila proletarijata.

V tem smislu je revolucionarna metoda nerazdružljivo spojena s socializmom.

IVAN ALBREHT:

Iz cikla „V Korotanu“.

Motiv.

»Oj, letos kupim nakovalo,
bom pridno dannadan koval
in z ognjem bom varil resnico,
za drag denar jo bom prodal!

Še včeraj reva je cvetela,
a danes revše že klasi,
sirota jutri bo zorela —
tako se sučejo stvari...

Joj, pa prišla je miška drobna,
resnico-zrnje v prah drobi,
in vsa lepota šla je k vragu
na kupec govna in smeti.«

Tako v podobah je prepeval
junaški vodja, mojster Trk,
iz žuljev pulil je cekine
in tiho se smejal je v brk.

O združništvu.

Zadružništvo je eden najvažnejših pojavov modernega gospodarskega življenja. V svoji današnji obliki se je rodilo iz boja gospodarsko šibkih slojev z modernim velekapitalom, ki hoče zaslužniti vse človeštvo; zato ni zadružništvo življenskega pomena le za posamezne razrede in sloje, ampak tudi za cele narode. Zlasti nam Slovencem bo ob splošnem gospodarskem polomu, ki grozi vsej Evropi, morda naše razmere še precej lepó razvito zadružništvo edino sredstvo, s katerim se bomo v bodoče gospodarsko osamosvojili in okrepili ter tako obvarovali pred izžemanjem tujega velekapitalizma.

Današnje združništvo je sicer dete najnovejše dobe, vendar segajo njegove kali prav v prve čase, odkar obstoja človeštvo. Celo v živalstvu najdemo pogosto visoko razvite oblike zadružnega življenja, n. pr. pri čebelah, mravljah itd., saj tudi v živalstvu boj za obstanek pogosto ni le boj posameznega bitja proti drugemu, ampak boj cele skupine in cele vrste z drugo. Tako je imel že boj prvih človeških skupin s narodo nekako zadružno obliko in tedaj lahko zasledujemo različne oblike zadružnega življenja v vsej človeški zgodovini, zato mnogi filozofi naravnost in upravičeno imenujejo človeka — zadružno (družabno) bitje.

Precej jasne oblike zadružnega življenja in zadružne samopomoči najdemo že pri starih Grkih in Rimljanih, zlasti pa še pri prvih kristjanih. Tudi prvi samostani v bistvu niso bili nič drugega nego zadrage. Lepo zadružno organizacijo nam dalje kažejo tudi takozvani »cehi« srednjeveških obrtnikov. Čeprav Slovanom radi očitjo, da nimajo niti od daleč toliko smisla za organizacijo, kot n. pr. Germani, najdemo vendarle baš med starimi Slovani najkrasnejše razvito zadružno življenje, ki se v mnogočem že močno približuje komunizmu, to je n. pr. takozvani kmetski »mir« na Ruskem ali pa jugoslovanske kmetijske zadrage, ki so se ohranile po nekaterih hrvaških krajih prav do najnovejše dobe.

Umevno je, da se vse te oblike zadružnega življenja v mnogočem bistveno razlikujejo od zadružništva današnjih dni, ki se je vodilo le iz obrambe proti brezobzirnemu izkoriščanju gospodarsko šibke mase po modernem kapitalizmu. Današnji kapitalizem temelji na trgovini. Trgovina je bila izpočetka le izmenjavanje blaga, ki je pa že zgodaj rodilo najpripravnejše menjalno sredstvo, to je denar in iz tega industrijsko kapitalistično gospodarstvo.

Že v starem veku je porajala trgovina kapitalizem, a ker delavec suženj ni bil ob enem tudi konsument, se ta trgovina ni mogla nikdar posebno visoko dvigniti in tudi ne razviti kapitalističnega gospodarstva v današnjem pomenu besede. Kakor hitro je pa postal delavec svoboden, je postal tudi konsument, trgovski trg se je vedno bolj širil in večal, trgovina in kapital sta pa našla vedno širša polja svoje ekspanzije in udeleževanja. Na ta način se je polagoma popolnoma izpremenilo vse soci-

jalno, pravno, gospodarsko in kulturno življenje človeštva in kapitalizem ter svobodna trgovina sta ustvarila milijonom življenske pogoje. Produkcija se je neizmerno izboljšala, medsebojna konkurenca trgovcev in kapitalistov je pa pocenjevala blago, a delavec-konsument od tega seveda ni imel mnogo dobička, ker je moral delati za smešno majhno mezdo.

Medsebojni konkurenčni boj kapitalistov in neomejena svobodna trgovina pa pri neprestanem naraščanju in povečevanju podjetij nikdar ni mogla biti vedno v prid kapitalizmu. Denarni mogotci so kmalu spoznali skupne interese, ki jih vežejo in začeli so se združevati v truste in kartele, ki so odslej neomejeno narekovali cene vsem življskim potrebščinam in popolnoma zavladali vsemu gospodarskemu življenju. Prvotno je bilo vse brez moči proti tem tatovom, ki so kar čez noč navalili na človeštvo. Polagoma se je pa vendarle na tihem začelo pripravljati in razvijati močno ter uspešno obrambno sredstvo, ki je edino obetalo premagati tega silnega zmaja, to je — zadrugištvo.

Ko je dospelo kapitalistično gospodarstvo na višek svojega razvoja, so ogromne mase delavnega ljudstva naenkrat spoznale, da niso one le producenti, ampak v enaki meri tudi konsumenti in da mora produkcija služiti v prvi vrsti svojemu prvotnemu namenu, to je potrebam družbe, ne pa množitvi kapitala. Ta zavest je poleg strokovne in politične organizacije delovnega ljudstva končno rodila še močno gospodarsko organizacijo, temelječo na zadrugištvu.

Moderna zadruga je enako kakor n. pr. akcijska družba, prosta gospodarska tvorba in ne kaka prisilna korporacija. Tudi obratovanje obeh je v bistvu popolnoma enako in le notranje gospodarske smernice obeh so različne.

Akcijska družba je podjetje, ki nima z gospodarskim življenjem in gospodarskimi potrebami delničarjev nobene zveze, ampak je njen edini cilj dosežati čim najvišje obrestovanje vloženega kapitala. Delničar podjetja, kojega solastnik je, pogosto vse svoje življenje niti ne vidi ne, ampak spravlja mirno dividende, ki mu jih dónaša spretnost uradništva in delavstva. Važen znak ustroja delniških družb je tudi, da je vpliv in dobiček posameznih delničarjev od podjetja odvisen vedno samo od višine vloženega kapitala.

(Konec prih.)

FRAN ALBRECHT:

Mladi Jure.

(Dalje.)

Prokleta! Ničvredna! Ha, grlica z jamicami, ti coprnica čarovniška! sika zli demon v njem in lasje se ježe mlademu Juretu od groze in mraza ter onemoglega zbesnelega gnjeva, ki išče izhoda in ga ne more najti. Zločinske, krvižejne misli se parijo v njem, tró se kakor v stopah, motajo in iščejo izhoda, kje bi se za trenotek odpočile. In že se vse zlijejo in osredotočijo nanj. Nanj!

— Kdo je on? Kdo je neki? ugi blje Jure in že vidi samo njega pred seboj ter ne čuje besed, ki si jih šepetata zaljubljenca. Že je pripravljen, da se vrže nanj s svojim telesom in s svojimi pestmi, da ga pobije k tlom, pa naj si bo v njem, v tem novem neprijatelju njegovem, Savlova moč, on, David, ga pobije k tlom, pomandra ga ter mu z nohtovi razpraska lice in izkljuje oči iz prokletega čela. Toda Jure se ne more geniti, Jure je uklenjen... Pa kdo je pravzaprav on, kdo je ta fant, tat njegove sladke brsteče nežne sreče?

Že se je okrenil par v senci kostanjevi in molče stopata, tesno drug poleg drugega, z roko v roki, v obraz si gledata... Jure ostrmi v nju in čuti, kako beži kri iz njegovih lic, kako mu sunkoma in zastajajoče udarja srce... In še bolj se sključi vase v svojem kotu in samo njegove oči žare kakor v vročici; v mrzllici drgetajo njegove kosti, čelo mu je orošeno z mrzlim potom, topo mu igra ozek smehljaj na zbledelih ustnicah.

Tenak curek luči s prvega nadstropja osvetli za trenotek mladi par, ki stopa počasi, kakor v sanjah, mimo Jureta. — Kako je bleda! V tla gleda... vidi ta hip Jure in upre takoj svoj ostri mačji pogled v lice Mimiceinega spremljevalca. Teda; začuti v očesu nenadoma kratek skeleč sunek, kakor bi se kdo z najfinejšo iglo dotaknil njegove očesne punčice in — debela solzna kaplja se potoči tiho po Juretovem licu...

»Saj to je on, moj bog! To je Raven...« dahne mladi Jure svoje prve besede, ki jih more izustiti in si z rokami zatisne svoj, z mrzlim potom pokriti obraz... In par stopa počasi v vežo; tiho pojo koraki, nato obmolknejo nenadoma, Mimica in Raven se poslavljata...

Ta hip je mlademu Juretu jasno vse: da jo je Raven žvodel, zvabil in pregovoril s sabo — to malo, otroško dekletce. Ravnu je mogoče vse, oh, njemu se ni moč ustavljati! V njem mora biti neka posebna neznana sila, ki privlači — da, to sluti Jure čisto jasno v tem trenutku. Uboga Mimica...

Ampak kaj je storiti zdaj njemu, Juretu? Kaj bi v tem trenutku napravil njegov oče? Hitro je treba delati, brez odloga nekaj ukreniti, Jure čuti, da zdaj ni časa za razmišljanja! S pestjo se bije v čelo mladi fant, da bi odtod izkresal eno, vsaj eno rešilno misel, ko nima izkušnje v življenju in ne ve, kaj bi... In zopet začuje zdaj čisto razločno, kako je zunaj v veži Mimica glasno zaječala. Tistikrat mu je bilo hipoma, kot da se je iznenada osvobodila njegova mlada jakost mōre, ki ga je tiščala ukienjenega ves čas. Z brzim skokom plane kvišku, da je glasen odmev zapel po veži ter hoče proti izhodu v temo; a že sliši hlastne, drobne korake Mimice, ki beži po stopnicah in druge, ki pojoč in moško počasi zamirajo po večnem tlaku.

— Prepozno, ločila sta se! si pravi Jure in obstoji v mračnem kotu, poražen in pobit, klaverno strmeč v goli črni skelet kostanjevega drevesa sredi dvorišča. — Prepozno je, vse je izgubljeno za mladega Jureta in črna gola praznota je v njegovem srcu, ki je še pred pol ure cvetelo, dehtelo in pelo, kakor spomladi v tem kostanju, ki zdaj skrušen steza svoje

klaverno beraštvo proti zvezdnatemu nebu. Adijo, pomlad, — zdravo, Mimica, grlica okroglogolica, nevestica bela in rožna, drugemu se zdaj utrinjajo vijolice tvojih oči, drugemu cveto... »Moj up je šel po vodi« — ponavlja Jure tiho besede svojega prijatelja, nesrečnega moža z rdečim kammom na srcu, in zdi se mu, da sta si najbliže v tej minuti... A eno je jasno mlademu Juretu, jasno in trdno, kakor zvezda nepremičnica tam gori vrh jesenskega neba: da je ta mladi, zali, talentirani fant, s svojimi zvodljivimi brki in svetlimi očmi, ta Miloš Raven, drugi sovražnik v njegovem mladem življenju. Oh, Juretovo življenje se širi in raste, — vsaj na sovražnikih in neprijateljih! A zdaj velja biti oprezen — si pravi Jure — treba se je čuvati pred njim, osredotočiti vse svoje misli na njegova dejanja, izvršena in še ne izvršena, pretolmačiti še neizgovorjene njegove misli in še nezapočete načrte, izslediti njegove tajne korake, — saj je ta drugi neprijatelj njegov v mnogih ozirih nevarnejši in opasnejši od onega prvega in razum tega — kar je poglavitno — si stojita socijalno mnogo bliže in sta si tovariša takorekoč. O ti, svetlooki, samozavestni Miloš Raven, čuvaj se mladega štirinajstletnega Jureta! Saj niti ne slutiš, kako lokavo razpreda ta mladi deček svoje vezi in zanjke, da naposled zmagozavesten in svetlook omahneš v njih brez moči... V mrki zlobi in z zlim smehljajem na ustnih se domisli Jure ogabnega prizora na verandi zloglasne gostilne z natakario Terezino... Čuvaj se, Miloš Raven!

V veži gredoč premisli Jure za trenotek, kako naj uredi za zdaj svoje stališče napram Mimici. Ali naj ji takoj razodene, kar je videl nočoj? Naj jo li opozori na Ravna, vlačugarja? ... Naj se mar odene v leden, mrki molk ter hladno prijaznost, kakor da se ni nikoli ničesar dogodilo med njima? In kar se je dogodilo, — ha, ponos in ledena njegova nepristopnost napravi križ čez vse! O, ponos, ponos štirinajstletne duše! Da, tako naj se zgodi.

Na stopnicah postoji mladi Jure in se nasloni na zid ter ne more dalje. Grenka bridkost in tesnoba je nepričakovano spet jela kijuati v njegovih prsih. Kako je to tesno, kako skeleče, kakor odprta rana, ki izceja gnoj in kri! ... Da, čemu ni raje obsedel tam gori zunaj na pokopališču pri svojih grobovih, kjer je človek najbolj sam in nemoten ter svoboden stvaritelj življenja in usod, — prisedel vso noč magari do jutranje zore? ... Pa bi ne bil priča vsemu temu, dalje bi sanjal svojo svetlo srečo! Sama tesnoba je med ljudmi in vnebovpijoča razočaranja; goljufajo se in se slepijo med seboj... O, da bi doma ostal, pri svojem jančku in jagnetih in kratkokrilih sestricah, — doma s svojo pohabljeno nogo, s svojim otroškim, neumnim srcem, ki noče izzoreti v ledeno zlobno moč!...

Ko dospe Jure vrh stopnic, opazi takoj Mimico, ki se na hodniku naslanja na kameniti steber ograje in gleda proti nebu. Za trenotek se mu skali pogled, ko hoče trdo in brez pozdrava mimo nje. Toda njegov korak obstane in takoj je pozabljen njegov silni ponos, njegove zle misli in lokavi krvoločni načrti.

»Mimica... Mimica, jaz sem vas videl!« hiti Jure tiho in njegov iz globin prihajajoči glas drhti od razburjenja in pridržane bolesti. Počasi in mirno se okrene s svojim obrazom dekleta k njemu.

»Kdo je?« pravi z zbeganim smehljanjem na ustnicah in s svojimi od-sotnimi razsanjanimi očmi. »Ali si ti, Jure?« vpraša čez hip in zré vanj, kot da ga vidi prvič v življenju. »Ali si ti?«

»Jaz sem, da,« ponovi Jure in pristavi kruto, s povešenimi očmi. »Jaz sem vaju videl, spodaj pod kostanjem...«

»Kaj pa bi rad od mene, Jure?« vprašuje Mimica še vedno in še vedno ne ume ničesar. Bled, kot iz voska je njen obraz.

»Oh! Spodaj na dvorišču sem vaju videl, — pravkar to uro, vaju oba: vas in njega, Ravna...« ponovi tretjič z nestrpno krutostjo mladi Jure in gleda v tla.

Tedaj pa je Mimica hipoma vse razumela, Z glavo je stresla, konvulzivno so vzdrgetala njena ustna in se stisnila skupaj; temna rdečica ji je planila čez ves blede obraz.

»Kaj si videl, Jure?« se nagne k njemu s hlastnim udušenim krikom in v njenih očeh, ki se naglo utrinjajo, čita mladi Jure presenečenje in strah in bojazen.

»Vse... Kako sta stala tam — objemala se — v obraz gledala — poljubljala —« razlaga Jure mirno in tako mu je, kot bi pred lastnimi očmi trgal koščke svojega vročega živega srca.

»O!« vzklikne Mimica skoro glasno in z dvignjenimi rokami. »Vse to si gledal? Da te ni sram, Jure! Zakaj nisi šel v stran?... Oh, Jure, ne povej mami, kajne, Jure, nikomur ne poveš tega, kar si videl?«

In z dvignjenimi sklenjenimi rokami stoji ponosna, porogljiva Mimica pred štirinajstletnim Juretom in ga prosi in roti, naj ne pove materi in ljudem skrivnosti njenega srca.

Jure poveša glavo pred njo in sram ga je; najbolj ga je zanjo sram. Joj, kaj se ponižuje pred njim — otrokom! Ona je kraljica.

»Ah ne! Le pomirite se!« pravi Jure naglo z malone zaničljivim glasom. »Otrok sem, — ampak molčati znam.«

»Da, Jure, hvala ti! Vedela sem... Ti si dober deček, najboljši!« pravi Mimica in se s svojo roko dotakne njegovega lica. »Glej, saj ni nič, prav nič se še ni dogodilo, ti pravim,« hiti deklica, kot bi se hotela opravičevati pred seboj, »šele drugič sem bila nocoj z njim skupaj... Na ulici me je srečal, potem ko sva se midva ločila, ustavil me, nagovoril ter me začel prosi. In jaz mu nisem mogla odreči, ne, Jure, ti ne veš, kako je to... Morala sem mu privoliti. Ustavljala sem se, ko me je hotel prvič poljubiti, branila se srdito, v srcu pa sem ga morala prositi venomer: Daj, stori, oh, stori to, dragi!... Ne, Jure, to je tako zamotano, kakor da me je ujelo v zanjko, se mi zdi; tega ne more nihče umeti, nihče na svetu! Kakor moj sovražnik je on, zares, kot moj največji neprijatelj. In jaz sem kot otrok pred njim, kakor takšno nespametno dekletce, — vse bi lahko

storil z mano... Jaz vem, da bi se ga ne mogla ubraniti. V tla gledam, ko mi govori — oh, kako govori Miloš! — zardevam in ne vem nič povedati in sram me je. Žalostna sem in vesela in venomer moram misliti nanj! Ampak v srcu mi ni miru; kakor bi me pekla vest... Nekaj strašnega se zgodi z mano, Jure! Ali mi ne veš pomagati, Jure?»

(Dalje prih.)

Pregled.

Esperanto.

Kot občevalni jezik v „Zvezl narodov“ nameravajo uvesti mednarodni pomožni jezik „Esperanto“. Zato bo dobro, da si ga malo ogledamo.

Sestavil ga je dr. L. Zamenhof. Doma v Varšavi, v tem mestu, kjer se zbira in stane toliko narodnosti, predvsem Rusi, Poljaki, Nemci in Hebrejci, je opazil, kako ovirajo ti mnogoštevilni jeziki ves promet, vso trgovino, sploh vse občevanje med prebivalci mesta. Ozrl se je v svet in videl je, kako tudi tukaj ovirajo mnogoštevilni jeziki in narečja ves napredek človeške družbe, kako se celi deli sveta le zaradi medsebojnega nerazumevanja ne morejo povzpeti na višjo stopnjo kulture. Vse to je vplivalo na izvanredno nadarjenega gimnazijca in porodila se mu je misel: „Kaj bi ne bilo bolje, da bi govorili vsi ljudje le en jezik? Nekateri jezikoslovci so to že poskušali z uvedbo novega svetovnega jezika, a uspehov niso dosegli (n. pr. jezik „Volapik“). Morda bi bilo bolje, sestaviti iz že sedaj živečih jezikov nov pomožni jezik, katerega debelne osnove bi bile besede, ki se nahajajo v več sedanjih svetovnih jezikih? S tem bi se učenje tega jezika zelo olajšalo.“

In to mu ni dalo miru. Kot šestnajstletni gimnazijec se je lotil z vso mladeniško vnemo tega ogromnega dela in v šestindvajsetem letu je delo — dovršil. Nenavaden talent, vztrajnost in posebno izvanreden dar opazovanja mu je pripomogel do dela. Izpopolnjevanju in razširjanju jezika, katerega je imenoval „Esperanto“, in katerega je prvič priobčil leta 1887. v Varšavi, jo posvetil vse svoje življenje.

Podlaga „Esperantu“ je 16 slovničnih pravil in po teh se sestavlja jezik brez raznih težkoč v izgovarjavi in ortografiji, kakor tudi brez vseh izjem, ki povzročajo pri učenju sedaj živečih jezikov nov jezik, ves njegov besedni zaklad sloni na razširjeni sorodnosti jezikov (jezikovni mednarodnosti). Zamenhof je vzel iz vseh kulturnih jezikov najboljše in iz večih skupno. Takih besed, ki tvorijo debelno osnovo „Esperanta“, je nekako 3500. Od teh je vzeti 1000 besed iz romanskega in slovanskega, 1000 iz nemškega in 1500 iz grškega in latinskega besednega zaklada. Iz teh korenov si lahko ustvari z raznimi priponami in podvojitvami — ki pa imajo same zase tudi svoj pomen — na zelo lahek način vsakdo bogat besedni zaklad. S tem si prihrani veliko duševnega dela, ker se ni treba tisoče besed učiti na pamet, ampak si jih — na zgoraj omenjeni način — vsakdo kar sproti stvari. „Esperanto“ je lahko razumljiv in ni dvoumen. Zelo enostavni glagoli se v vseh svojih oblikah ne spregajo niti z ozirom na osebo, niti z ozirom na število; samostalniki se ne sklanjajo. Vsled te enostavnosti je zelo lahko priučljiv in se ga zelo dolgo obdrži v spominu, tudi v slučaju, da se ga ne rabi. Kdor se uči „Esperanta“ z enako resnostjo in vnemo kot n. pr. francoščine ali angleščine, ta ga bo v štirih do petih mesecih znal veliko več kot pa kak drug jezik v enem letu. Izobraženec, ki zna že več jezikov, se ga lahko mimogrede v šestih do osmih tednih popolnoma nauči, kajti vsakdo pozna že od preje skoro polovico besednega zaklada. Slovnice se lahko nauči v eni ali — gotovo — v nekaj urah.

Vzlic svoji nenavadni enostavnosti se „Esperanto“ lahko kosa z vsakim drugim jezikom v natančnosti, priprostoosti in določnosti izražanja. „Esperanto“ kot jezik pa ni lep, niti blagoglasen. Manjka mu medmetov, izrazov za čuvstvo, za posnemanje naravnih glasov (onomatopoetičnih besed nima), pa morda bi se dalo s povečanjem besednega zaklada tudi temu odpomoči.

„Esperanto“ so uporabljali z velikim uspehom pri osmih mednarodnih kongresih. Za kongresa v Draždanih so igrali ob sodelovanju najboljših nemških igralcev Goethejevo „Ifigenijo na Tavridi“ v „Esperantu“. Prestavil jo je dr. Zamerhof. Tudi več drugih dram in novel je že izšlo v „Esperantu“. V Franciji se je „Esperanto“ zelo razširil. Za mednarodne razstave v Parizu v letu 1900 se je sestavil pod vodstvom generala Seberta mednarodni odbor akademikov, ki je preizkušal rabo „Esperanta“ kot pomožnega mednarodnega jezika in ga je od tedaj zelo zagovarjal. V Nemčiji se je „Esperanto“ razširil šele med vojsko. V Berlinu izhaja polumesečnik „Esperanto Bulterno“. V Avstriji se je — kakor vsaka stvar — razširjal bolj počasi. Toda tudi v Avstriji je že več kot 150 večjih ali manjših krožkov za učenje in razširjanje „Esperanta“; tudi pet mesečnikov v „Esperantu“ že izhaja. Razširja se zelo med učiteljstvom in akademiki; tudi dunajsko delavstvo je imelo v ottakrinskem delavskem domu svoj esperantski klub, vlada ga je pa ob izbruhu vojne — razpustila.

Najbolj se razširja „Esperanto“ med pacifisti, verskimi družbami in sektami, abstinenti itd.; med človekoljubnimi družbami pa posebno med slepci. Že leta 1895 so se ga učili francoski in švedski slepci. Od leta 1902 izhaja v pisavi za slepce mesečnik „Esperanta Logilo“ (Vez), ki ima po vseh kulturnih deželah, v najoddaljenejših krajih, kakor v Vladivostoku, Peru, Mehiki, Egiptu, Japonski svoje slepe naročnike. Uvedli so tudi potujoče knjižnice v „Esperantu“ za „Mednarodno zvezo slepih akademikov“ in „Mednarodno zvezo slepih glasbenikov“. Tudi šah med slepci v „Esperantu“ se razširja v obliki pisanih partij. K zadnjemu svetovnemu esperantskemu kongresu v Parizu 1. avgusta 1914, ki se pa vsled vojske ni vršil, je bilo priglasiženih tudi 60 slepih „Esperantistov“ iz vseh delov Evrope.

Tako vidimo, da je „Esperanto“ zbližanju narodov že veliko koristil in upamo, da doseže tudi svoj namen. Grof Leo Tolstoj je rekel: „Žrtve, ki jih doprinese vsak izobraženec s tem, da se posveti nekaj časa učenju „Esperanta“ so tako male, in uspeh, ki ga doseže s tem učenjem, je tako velik, da bi se moral učiti „Esperanta“ vsak izobraženec.“

—on—

Iz Celja in še od marsikje.

Po končani vojni se je začelo med celjskim delavstvom izredno živalno gibanje »Svoboda« je zbrala v svojem okrilju nepričakovano veliko število mladine, polne navdušenja za izobraževalno delo in tekom par mesecev je že imela pokazati tudi prav lepe uspehe. Uprizorilo se je več iger, ki stavijo na igravce prav visoke zahteve, vršilo se je več predavanj, delovala je politična šola, pevci se vztrajno vadijo itd. Na zunaj gre vse prav lepo, žal, izgleda nekoliko drugače na znotraj. Tu so se pojavili v zadnjem času močni razkrojevalni bacili, ki groze v doglednem času uničiti in zadušiti vse napore in vse sadove dosedanjega dela. V mislih imam zlasti tista majhna, otročja spletkarjenja med člani in pa osebne ambicije. Vse to je sicer tipičen pojav vsega malomeščanskega društvenega življenja, ne samo v Celju, ampak povsod, a to še ni noben vzrok, da bi se smelo tudi v proletarske organizacije zanesti razmere, kakoršne navadno opazujemo v takozvanih narodnih (recte: liberalnih) društvih po malih gnezdihi. Poglejmo kako takozvano narodno društveno življenje v malem slovenskem mestecu. Najdebelejši advokati ali kaka druga korifeja je vsled svoje socialne pozicije, ne vsled svojih zmožnosti, predsednik vseh mogočih in nemogočih društev, odborov, odsekov itd. Njegova »milostljiva« je seveda načelnica tamošnjih »narodnih dam«, njegova »gospica hčerka« se pa seveda udeleži na druge načine v potrebnem in nepotrebnem »narodnem delu«. Na »Čitalničnem« odru nastopa vedno le v prvih, mladostnih in ljubavtilih vlogah in bi bilo seveda nekaj nezaslišanega, če bi »dražestna gospica« nastopila enkrat tudi v podrejeni vlogi, čeprav ima morda za to vse predpogoje, za prvo nobenih. Sicer se pa na zmožnosti »milostljive dražestne« sploh nihče ne ozira, trebih gospoda očeta, oziroma soproga je edino merodajen. Drastičen je nekoliko ta opis, a resničen in za naše malomeščanske razmere značilen. Žal, da so se take in podobne razmere utihotapile tudi v marsikake proletarske organizacije, zato je dolžnost, da se proti takim razmeram iz ljubezni do stvari pravočasno in odločno nastopi, predno se ta navada preveč ne razpase in ne postane samoobsebi umevna.

Naša organizacija sestoji iz štirih bistveno popolnoma različnih delov, ki zahtevajo popolnoma različnih zmožnosti in le končni cilj je vsem skupen. Strokovnim in političnim organizacijam morajo načeljevati starejši, zreli in v boju za proletarske pravice izkušeni možje, gospodarske organizacije morajo voditi izključno le dobri gospodarji in strokovno kvalificirani ljudje, v vodstvu naših izobraževalnih organizacij pa spada v prvi vrsti mladina in pa kulturni delavec. Prvi zato, ker je v njej največ prožnosti, živahnosti in veselja do takega dela, drugi pa zato, da vodi to mlado željo po izobrazbi v sistematični smeri po pravih potih. Kulturni delavec, recimo odkrito inteligent (tu pa seveda ne mislim izključno le doktorjev in podobnih) je v vsaki izobraževalni organizaciji skoro neobhodno potreben, zato je dolžnost naših izobraževalnih organizacij, da pritegnejo in privabijo v svoje vrste čim največ takih ljudi. Obratno je gotovo velika škoda in greh na uspešnem prospevanju izobraževalnih organizacij, če se skuša te ljudi izriniti in jim z raznimi nečednimi intrigami onemogočiti sodelovanje. Vsaka panoga naših zgoraj omenjenih organizacij zahteva celih mož, zato je že nekaj protinaturnega in takoj na vzunaj znak nezdravih razmer, če vidimo na čelu vseh organizacij in vseh prirediteljev iste osebe. V koliko se tiče ta opis baš Celja in naših celjskih organizacij, naj premišljujejo Celjani, dejstvo je, da take in podobne razmere v zdravih organizacijah ne smejo vladati, zato jih je treba povsod odstraniti. — Da se ne bo preveč povpraševalo po piscu teh vrstic, se podpišem.

Fran Erjavec.

Pripomba uredništva: Uredništvo je priobčilo gorenji dopis, dasi ne more prevzeti zanj nobene odgovornosti, ker mu specijelno celjske razmere niso znane. Vsekakor je

treba, da se v naših organizacijah že v kali uduše sleherni pojavi malih osebnih spletkarij, ki so vedno znak nezdravih razmer. Tudi je potrebno, da se v vodstvu izobraževalnih organizacij izbere močje z izvestnim kulturnim obzorjem, dasi ni nujno, da bi to bili takozvani inteligenti. Najboljše je mešano vodstvo. Potem se ne bo dogajalo, da bi se vprizarjale na raznih odrih stvari, ki zahtevajo ostre kritike in obsodbe. Ker uredništvo vidi, da vlada v našem slovstvu veliko pomanjkanje zlasti poljudnih socijalnih gledaliških iger, ki bi jih lahko vprizarjalo delavstvo samo na svojih odrih, bo začelo v prihodnjih številkah, posebno pa v novem letniku »Svobode«, intenzivneje gojiti to panogo socijalnega slovstva. Uredništvo namerava sestaviti tudi nekak repertoar iger, ki so lažje umljive in vprizorljive na naših odrih, in tako centralizirati smotrenost prirediteljev, ki so za nas eminentno izobraževalnega in umetniško-vzgojnega pomena. Vse event. nasvete in podatke že sedaj radevolje daje gled. odrom uredništvo »Svobode«.

Listnica uredništva: Podtrojiški, Kamnik: Le pošljite, kakor ste pisali. Potem se obširneje pomeniva!

30 letnica ustanovitve druge (nove) Internationale. 14. t. m. je minulo 30 let, kar se je sestalo ravno sto let po osvojitvi Bastije v francoski revoluciji — v Parizu internacionalen socialističen kongres, na katerem se je ustanovila druga Internationale. 25 let po ustanovitvi stare Internationale (1864), ki se je po petih mednarodnih kongresih l. 1872 razšla, je otvoril 14. julija 1889 Pavel Lafarque, mož Marxove hčerke, ob prisotnosti nad 400 delegatov, prvi kongres nove Internationale. Kongres, kateremu je predsedoval vodja belgijskih socialistov Anseele, je zboroval 6 dni. Ob neprestanem motenju od strani kongresa protimarxističnih Possibilistov in angleških nepolitičnih strokovnih zvez, ki se je ravno iste dni sešel ter od strani italijanskih in francoskih anarhistov je kongres svojo nalogo popolnoma izpolnil. Zavzel se je za mednarodno zakonodajo v varstvo delavstva, energično je protestiral proti vzdrževanju stalnih vojsk in zahteval splošno ljudsko oborožitev. Na predlog zastopnika francoskih strokovnih organizacij Lavigneja je proglasil Prvi Maj za mednarodni delavski praznik in Prvi Maj l. 1890 posebno za mednarodno manifestacijo za osemurni delavnik. — Druga Internationale je sklicala nato še osem mednarodnih kongresov, deseti bi se moral vršiti dne 23. avgusta 1914 na Dunaju, a vojska ga je preprečila... 4. avgust 1914 v nemškem parlamentu in postopanje francoskih in angleških socialistov je delovanje druge Internationale začasno prekinilo. Toda prvi kongres za njeno obnovo se je vršil že letos v februarju v Bernu, drugi se bo pa vršil v februarju prihodnjega leta. Kmalu se bo proletarijat vsega sveta zopet zbral k skupnemu posvetovanju in bo na Marxov klic: »Proletarci vseh dežel, združite se!« začeto delo obnovil. —on—